BUTLLETI
DEL GRUP D'ESTUDIS DE SITGES

Any I | Febrer 1976 | N.º 1

Vet aquí lector,

que t'oferim, com agombolat entre les pàgines de l'ECO, aquest primer número del nostre Butlletí.

¿Des d'on podríem fer-ho, sinó entremig dels fulls d'aquest vell setmanari que, ja des dels seus primers números, va dedicar atenció preferent a l'estudi de tot el que fa a Sitges: la història, la geografia, la botànica, l'arqueologia, l'arquitectura, les arts, sense oblidar tot el que podríem incloure sota la denominació de política, en l'alt i noble sentit que li donava Aristòtil?

Hem entès, i per això ens hem aplegat per formar un Grup d'Estudis, que és arribada l'hora, havent atès una mena de maduresa collectiva, de canalitzar i donar una forma orgànica a tants anhels dispersos. Estudiar el passat, veure com fou i què féu la gent arribada de primer en aquest rodal. Així podrem veure cap on hem d'encaminar les nostres passes en el present i posar les bases cap a un futur on posem, els homes, tota la nostra esperança.

El Grup d'Estudis editarà aquest butlletí amb una freqüència, de moment, trimestral. Hem volgut començar amb modèstia per estar segurs de, així, arribar lluny. Més endavant, si els vents són favorables, farem una passa més llarga.

En el nostre plan d'activitats hi ha també l'edició d'una biblioteca d'estudis locals. El primer volum serà la reedició de l'«Assaig històric» de Llopis i Bofill. Tothom interessat per aquestes coses és pregat d'omplir el butlletí de compromís de compra, perquè som gent que toquem de peus a terra i volem assegurar l'aventura que anem a emprendre.

Altres coses tenim pensades, de les quals donarem compte en el seu moment.

El Grup d'Estudis comença el seu camí. Doneu-li la benvinguda, amics, perquè necessitem de l'escalf i de la collaboració de tots.

Contribució a la Paleontologia del Garraf

Una nova localitat per a SOLANOCRINITES (DECAMEROS) ASTREI (BATALLER, 1940)

Entre els crinoïdeus, les comàtules són uns fòssils gairebé desconeguts al Cretaci espanyol. Fa uns anys se'n coneixia un exemplar trobat a Marmellar (Penedès), un altre de Villahermosa del Río (Castelló), i uns deu exemplars recollits a Viladellops (Massís del Garraf-Penedès).

Aquests darrers exemplars estudiats pel Dr. Josep R. Bataller donaren per resultat dues noves formes per a la Ciència, que ell va descriure com SOLANOCRINUS ESTRUCHI l'un, i SOLANOCRINUS ASTREI l'altre, dedicant-les respectivament al seminarista de Gelida, Enric Estruch (descobridor amb l'actual director del Museu Geològic del Seminari de Barcelona, Dr. Lluís Via Boada, del més important jaciment d'esponges fòssils del Cretaci inferior del món, a Castellet i Gornal), immolat en la persecució religiosa del 1936, i al professor francès Gaston Astre, suara traspassat.

Hem tingut ocasió d'explorar diverses vegades el jaciment de Viladellops, i de recollir-hi alguns exemplars d'ambdues espècies, que hem entregat unes voltes al Museu de Geologia del Seminari de Barcelona, altres a la Secció de Geología del Museu de Vilafranca del Penedès —de la qual tinguérem cura durant alguns anys—, i reservant-nos alguns exemplars per a la nostra collecció particular.

Ara, però, aquesta comàtula no coneguda en tot el món, sinó del Massís del Garraf, i batejada per Bataller amb el nom del professor francès, veu ampliada la seva dispersió geogràfica gràcies a la troballa que férem d'un altre exemplar al jaciment de la Font del Ral de Forcall (Castelló).

En les múltiples visites efectuades al jaciment forcallà, compost d'argiles blavenques, hem recollit una bona quantitat de fòssils diversos, entre els quals són notables un bon grapat d'ammonítids limonitizats que foren tramesos a la Universitat de París per al seu estudi, cosa que realitzà Serge Watzman sota la direcció de la especialista Mme. Eliane Basse de Menorval.

Doncs bé, en aquest jaciment trobàrem, limonitizat com els ammonítids esmentats, una comàtula que, comparada amb l'holotipus de Viladellops conservat al Museu de G. del Seminari de Barcelona, i estudiat i descrit per Bataller, no dubtem a atribuir-la a la espècie SOLANOCRINITES (DECAMEROS) ASTREI, trobada fins ara tan sols a Viladellops.

Totseguit donem la llista de fòssils recollits

per nosaltres en ambdues localitats, la forcallana primer, i la penedessenca en segon lloc, i que acompanyen a les citades comàtules.

La mayor part d'aquests fòssils es guarden al Museu del Seminari C. de Barcelona, d'altres foren retinguts i es conserven a la Universitat de París, alguns formen part de la nostra col·lecció.

Jaciment de Forcall

Restos carbonosos de plantes
Orbitolina sp.
Polípers
Serpula sp.
Sellithyris sella (SOWERBY, 1823), *Sellithyris* n. sp.
Sulcirhynchia miliani (BATALLER, 1947)
Arca sp.
Trigonia picteti COQUAND 1865, *T.* sp.
Astarte beaumonti LEYMERIE 1842
Cyprina sp.
Anisocardia sp.
Isocardia sp.
Fimbria corrugata SOWERBY 1823
Psammobia sp.
Panopea sp.
lindricus GRAS 1848
Pyrina laevis AGASSIZ 1840
Callianassa sp.
Pentacrinites sp.
Solanocrinites (Decameros) astrei BATALLER 1941, dent de peix.

Jaciment de Viladellops

Orbitolina sp.
Eugyra sp.
Polípers
Serpula sp.
Sellithyris sp.
Burryrhynchia sp.
Neithea sp.
Lima cottaldina D'ORBIGNY 1847
Ostrea sp.
Solarium? sp.
Colombiceras crassicostatum (D'ORBIGNY 1840)
Cidaris sp.
Equínids
Callianassa infracretacea TRIBOLET 1822, *C*, sp.
Solanocrinites (Decameros) astrei (BATALLER 1941), *S. (D.) ricordeanus estruchi* (BATALLER 1941), dent de peix.
Peltastes lardyi COTTEAU 1861

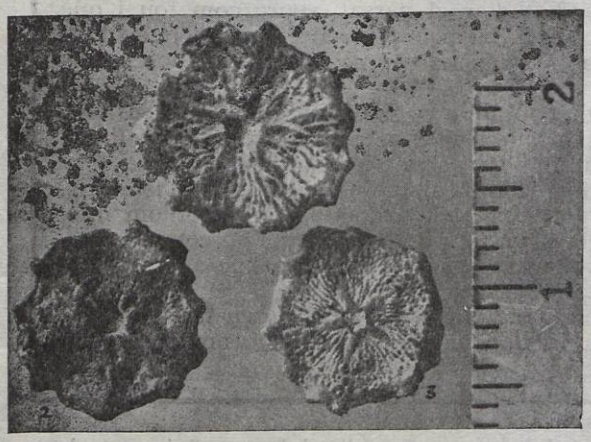

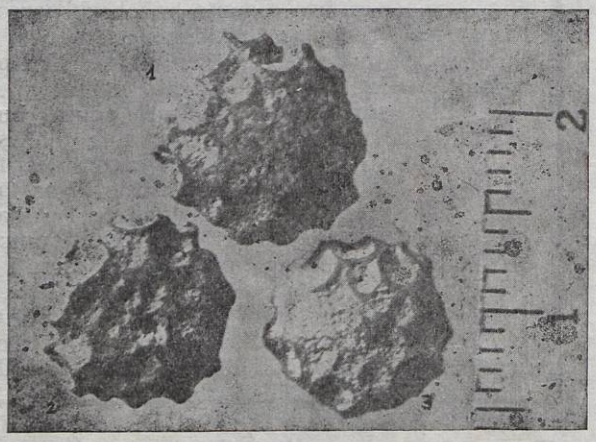

Cardium impressum DESHAYES 1842
Pholadomya sp.
Lima cottaldina D'ORBIGNY 1847
Plicatula placunea LAMARCK 1819
Exogyra pellicoi VERNEUIL & COLLOMB 1853
Mytilus sp.
Natica sp.
Tylostoma sp.
Glauconia renevieri COQUAND 1865
Pterocera sp.
Neohibolites aptiensis KILIAN 1906
Nautilus lacerdae VILANOVA 1863, *N. lallerianus* D'ORBIGNY 1840
Costidiscus striatisulcatus D'ORBIGNY 1840, var. *afra* SAYN 1890
Parahoplites sp.
Dufrenoya dufrenoyi (D'ORBIGNY 1840)
Ancylloceras matheroni (D'ORBIGNY 1840)
Pseudosaynella batalleri BASSE 1962, *P. bicurvata* (MICHELIN 1838), *P. raresulcata* (LEYMERIE 1842), *P. undulata* SARASIN 1901
Desmoceras bicurvatus (MICHELIN 1838), *Desmoceras (Pseudohaploceras) liptoviensis* ZEUSCHNER 1883, *D.* sp.
Douvilleiceras bigoureti (SEUNES 1887)
Cheloniceras martinii (D'ORBIGNY 1840), *Ch. royerii* (D'ORBIGNY 1840)
Scaphites? sp.
Heteroceras? sp.
Pseudodiadema bourgueti DESOR 1856
Toxaster collegnoi SISMONDA 1843, *T.* cf. *subcy-*

D'aquestes llistes de fòssils se'n treu una conclusió, i és: que l'edat estratigràfica d'ambdues localitats és gairebé concordant: El jaciment de Forcall pot atribuïr-se bé al Bedulià superior tocant ja al Gargasià, i el jaciment de Viladellops a la base o capdavall del Gargasià, frec a frec del Bedulià, pisos els dos de l'Aptià, corresponent al Cretaci inferior, i per tant a l'Era Secundària.

De cara a l'aspecte espectacular o sensacionalista afegiríem que aquestes llistes ens demostren que fa uns setanta-cinc milions d'anys unes espècies animals idèntiques i d'altres almenys similars, vivien en un mar que cobria llavors el que ara és Penedès i Garraf, i la Zona del Maestrat, a Castelló.

SANTIAGO CASANOVA i GINER, pvre.

Cara ventral de la peça centro-dorsal del SOLANOCRINITES (DECAMEROS) ASTREI BATALLER.

1. Holotipus. Viladellops. Col·lecció del Museu del Seminari C. de Barcelona.
2. Exemplar de la Font del Ral. Forcall. Col·lecció de l'autor.
3. Exemplar de Viladellops. Col·lecció de l'autor.

Cara dorsal dels mateixos exemplars.

BIBLIOGRAFIA

BATALLER, J. R. (1941): «Equinodermos fósiles nuevos o

poco conocidos de España». — *Las Ciencias*. Año VI, Madrid.
BATALLER, J. R. (1943): «Los estudios paleontológicos sobre el cretácico español». — *Mem. de la R. A. de C. y A. de Barcelona,* Vol. XXVI, n.º 11, Barcelona.
BATALLER, J. R. (1947): «Sinopsis de las especies nuevas del Cretácico de España». — *Mem. de la R. A. de C. y A. de Barcelona,* Vol. XXVIII, n.º 12, Barcelona.
MOULLADE, M. (1966): «Étude stratigraphique et micropaléontologique du Cretacé inferieur de la Fosse vocontienne». — *Docum. Lab. Géol. Fac. Sci. Lyon,* n.º 15 (2 fascicles), Lyon.
RASMUSSEN, W. (1961): «A monograph on the Cretaceous Crinoidea». Copenhague.
WAITZMAN, S. (1960): «Contribution à l'étude des Ammonites du Crétacé inférieur d'Espagne». París. Exemplar ciclostilat amb un atlas de fotografíes.

Els capitells de Maricel

(I)

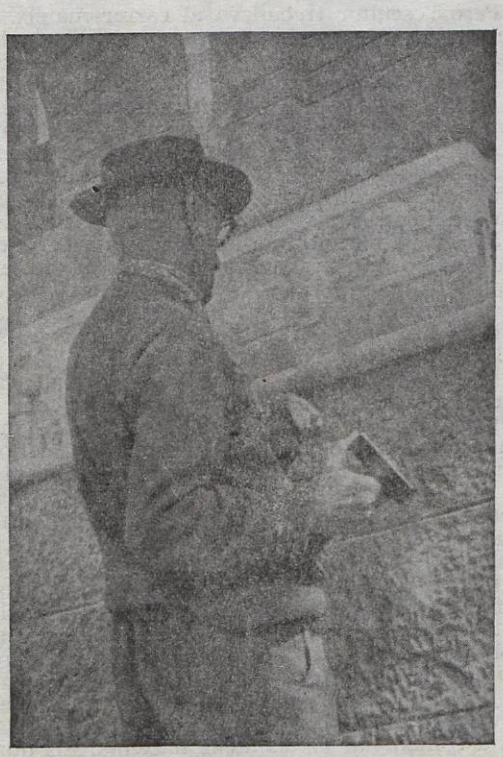

Jou, esculpint els capitells del Prado

Tothom qui ha pasat pel Maricel amb un mínim de curiositat ha pogut observar els capitells que flanquegen les portes i finestres de l'edifici. Segurament no el deuen haver deixat indiferent i deu haver dedicat una estona, més o menys llarga segons el seu interès i la urgència de les seves obligacions, a la contemplació de tot aquest petit món de pedra. Potser, si no era de Sitges, es deu haver preguntat qui en devia ser l'autor, i molts, tot i ser de Sitges, es deuen haver demanat el significat d'alguna escena una mica enigmàtica o deuen haver deixat d'observar detalls subtils que els haurien donat la clau d'una comprensió més profunda de l'obra. Voldríem estudiar, en uns quants articles com aquest, el conjunt de capitells de Maricel. No voldríem, però, que aquestes notes quedessin tancades en un cercle de pura erudició. Ens illusionaria que fossin una incitació a visitar i contemplar els capitells, una vegada més, amb l'allicient d'un coneixement nou i ampli sobre el tema. I ens sentiríem plens de satisfacció si poguéssim transmetre una mica de l'amor que nosaltres sentim envers aquesta obra — l'amor del coneixement. El millor lloc per a llegir aquestes notes, en fi, és el mateix Maricel, un matí de bon sol, davant dels propis capitells.

Aquests escrits tenen, a més, una altra finalitat, immediata i concreta. Volem fer constar una vegada més, repetir, insistir, reiterar, que els capitells de Maricel s'estan perdent, que l'aire de mar se'ls menja, que la corrosió és implacable. Deixar perdre els capitells de Maricel és abandonar una de les riqueses públiques de Sitges. Voldríem que aquests articles fessin participar de la nostra inquietud tots els sitgetans més o menys interessats per l'art i la cultura, i que els capitells fossin salvats, per fi, d'aquesta corrosió incessant. Tots hi guanyaríem.

En aquest primer article precisarem algunes dades, probablement inèdites, de les circumstàncies que portaren a Sitges l'escultor Pere Jou, autor dels capitells.

Pere Jou i Francisco va néixer a Gràcia, al carrer Progrés, el 3 de novembre de 1891. Els seus pares, Carles Jou i Torres i Antònia Francisco, es dedicaven a la guarnicioneria. No ens correspon ara entrar en detalls de la seva infantesa. Ens interessa fer notar, només, que la seva vocació per l'escultura es començà a manifestar molt aviat, des dels seus deu anys, i que tingué per mestres Pau Gargallo, amb qui treballà a l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, i Venanci Vallmitjana, de qui fou alumne alguns anys, a Llotja. I així arribem, ometent lentes hores d'illusió i d'esforç i de tenacitat, ràpidament, a la primavera de 1915.

Es llavors quan Pere Jou és llicenciat provisionalment del servei militar, que estava fent aleshores a la secció ciclista del regiment de Vergara, a Barcelona. Tornat a la vida civil dedica uns mesos a ajudar la família, enfeinadíssima amb els constants encàrrecs que la guerra europea els portava. A les estones lliures li agrada trobar-se amb els seus antics companys de Llotja i poder seguir treballant, esculpint. Un d'aquests amics, Carles Capdevila, li ofereix un racó del seu «Taller de Escultura y Arquitectura en mármoles y toda clase de piedras», del carrer de la Plateria, 53, perquè hi vagi practicant el seu art. Capdevila, en aquells temps, havia estat encarregat per Miquel Utrillo d'alguns treballs a Maricel, el palau que construïa i decorava a Sitges per a l'americà mister Deering. En certa ocasió Utrillo va demanar-li un escultor per a petits detalls — si en coneixia algun...

Capdevila pensà en Jou. Sí, sí: ell procuraria al senyor Utrillo l'escultor que li demanava. I, així, va proposar al seu amic Pere l'encàrrec que havia rebut. La primera reacció fou més aviat de suspicàcia: tancar-se en un poble? No, això sí que no. I, a més, només per a petits treballs? No, no. No en va voler sentir parlar.

Capdevila insistí: Sitges era a prop de Barcelona; a més, l'encàrrec, precisament per ser de poca importància, no l'obligava a «tancar-se en un poble», com ell deia i temia. Tot plegat seria cosa de quatre dies, d'unes setmanes, i ja podria tornar a Barcelona, lliurement, tranquillament, i seguir fent el que volgués. Era el primer treball seriós i mentrestant no feia res: què més volia? Jou s'ho pensà, veié que l'amic tenia raó i acceptà. Arribà a Sitges, en tren, el matí del dia 15 de maig de 1915.

L'acceptació d'aquest treball fou com una mena de crida del destí. Jou va fer els petits encàrrecs: aquí uns escuts, allà una flor, en un racó un capitell. Utrillo s'hi interessà. Sí: el ca-

pitell tenia una certa gràcia i l'escultor treballava bé. Per què no seguia endavant? No tenia res més per fer, cap feina fixa? No, no en tenia cap. Així, doncs, podia esculpir més capitells. I Jou es quedà a Sitges.

La primera qüestió que es plantejà, aleshores, fou la temàtica dels capitells. L'escultor va consultar l'arquitecte. Utrillo va dir-li que ja s'ho pensaria. L'endemà la pregunta es repetí: «quins temes havia de representar?» Utrillo ho havia oblidat però ara segur que hi pensaria. Al dia següent, altra vegada la mateixa pregunta. I, per part de l'Utrillo, la mateixa resposta: no hi havia pensat més. «Saps què? Fes-hi el que vulguis». I així, amb aquesta llibertat, Jou anà esculpint els capitells de les portes i finestres de Maricel. Cada pas fou donat més en ferm, cada capitell manifestava més i més originalitat, el domini del cisell era cada cop més puixant i més afinat. Cada rostre que descobria en la pedra, cada gest, cada expressió, l'anava descobrint en realitat a ell mateix, primer a l'escultor considerable, a poc a poc al gran artista que Pere Jou anava demostrant —i potser descobrint— que ell mateix era.

El treball de pocs dies s'anà prolongat. Els dissabtes marxava a Barcelona en el tren de la tarda. Passava el diumenge amb la família —les coses anaven bé, ara: la feina mai no faltava. I els dilluns al matí tornava a Sitges i reprenia els martells, les escarpres, els cisells, s'enfilava a la bastida i seguia treballant, descobrint, creant. S'anava fent amic, mentrestant, dels seus companys, dels paletes, fusters, serrallers, lampistes i guixaires de Sitges que anaven construint i decorant el nou palau de l'americà, dirigits per Utrillo. Els dinars els feia, amb tota la companyia, primer a l'hotel Subur, més tard a ca la Perona. Devien ser uns dinars alegres, tumultuosos, cordials... A la tarda, el treball seguia fins que es feia fosc. De tant en tant esculpia els rostres d'aquests amics en algun capitell, ara representats en llur feina habitual, ara en alguna expressió característica. Tot es prestava a facècia. Jou tenia, llavors, vint-i-quatre anys.

A la nit dormia en una estança del mateix palau a mig fer. La finestra donava a la plaça de Sant Joan. La mar, per ella, es devia sentir tota la nit, llunyana i diversa, ara entretenint l'insomni, ara fascinant la imaginació, ara anant-se perdent en la llunyania del primer son i, potser, alguns dies, en despertar-se, recordant-li on era i incitant-lo a prosseguir la feina. En aquesta cambra, quan es feia fosc o quan la pluja no el deixava treballar a l'exterior, l'escultor continuava la seva feina. Fou ací, probablement, on esculpí en fusta de plàtan i en una sola peça les seves Tres Gràcies. També ací devia llegir, en les últimes planes del llibre de literatura del catedràtic Montlau, que el seu germà Francesc li havia deixat, les faules d'Iriarte, posades pel catedràtic com a exemple de diverses rimes i mètriques. Aquestes faules l'inspiraren, ja ho veurem en els pròxims articles, bastants dels seus capitells.

Amb tot això arribà 1917. La confusió que llavors enterbolí la situació espanyola —les juntes militars, les vagues obreres, la crisi política...— féu que els llicenciats provisionals fossin, altre cop, reclutats. I així fou. Pere Jou se'n tornà a Lleida, on havia començat el servei militar, tenint com a caserna la Seu vella. No degué estar-hi, ara, gaire temps. Capdevila, mentrestant, li reportava els mil i un elogis que Utrillo feia d'ell —«el Sr. Utrillo està rebec a no voler ningú més que tu. L'altre dia vaig parlar-li i, en preguntar-li si necessitava algú, em va dir que sí, que et necessitava a tu, que estiguessis aviat llest del servei ja que et tenia feina preparada...». El mateix Utrillo, passant per Lleida, s'aturà a saludar-lo i a insistir en la tornada a Sitges. Com no havia de tornar-hi? El mateix 1917, llicenciat definitivament, reprengué l'amistat amb els companys, els mestres d'obres Magí Pascual i el seu fill Antonet, el picapedrer Antoni Fígols, el fuster Joan Marsal, els serrallers Selva i Cerdà, i tota la restant companyia d'obres i tornà a enfrontar-se amb la pedra de portes i finestres de Maricel, vora mar.

Però l'escultor treballava al carrer mateix. I pel carrer, és clar, hi passava gent. Encara hi ha qui el recorda, enfilat a la seva bastida, atent al treball. Avui començava a sortir un home de la pedra! —la gent, passant, mirava. Avui en sortia un mico, un ós, una guineu...!— la gent, passant, seguia mirant. Jou en recordava diverses anècdotes. Entre elles nosaltres recordem, ara, aquesta: un home que passava pel carrer s'aturà a contemplar els capitells i se n'entusiasmà. Els anà mirant un a un i s'acostà a la bastida preparada per al treball. Jou no hi era, en aquell instant. Mirà el capitell que anava prenent forma. Un sitgetà que passava per allà, sense gaire pressa, s'aturà: «Què? Li agraden?» L'home en féu els grans elogis. Jou, llavors, arribà. Portava, com sempre mentre treballava, un guardapols. La seva caracterització com a artista no devia respondre a la idea que hom, en general, en tenia. «Veu, aquest és l'escultor que fa els capitells», informà el sitgetà. «Oh», es sorprengué l'altre «i jo que creia que era un artista qui els feia...», Jou, sorneguerament, amb un punt de malícia als ulls, digué: «No, ja veu que no...»

I seguí passant el temps. Fou llarga la feina. I fou decisiva per a ell. Aquest treball ja havia estat un pas en ferm. A finals del 1919 es pogué considerar acabada la seva feina a Maricel. Però durant aquest temps Jou s'havia enamorat d'una noia de Sitges, Antònia Andreu i Mitjans, que sovint, en sortir de missa de bona hora, s'aturava a contemplar els capitells naixents. Els quatre dies projectats al principi s'havien convertit en quatre anys. I aquests quatre anys eren, només, els primers d'una cinquantena. Poc temps després —l'any 1923— Jou es casà i l'any 1924 es traslladà, ja per sempre, a Sitges.

Hem parlat, fins ací, de la història humana latent sota els capitells. En dos o tres articles més ens agradaria poder analitzar detingudament cadascun d'ells, perquè tothom, en contemplar-los, hi trobés més i més allicients. I més ens agradaria, en fi, parlar d'una realitat present que no pas dels quatre espectres que quedaran en el seu lloc després que se'ls mengi la voracitat de l'aire de mar.

DAVID JOU

PATROCINAT PER **Caixa d'Estalvis del Penedès**